

GÖZETLEYENİN HUKUKU

Cengiz Mesut TOSUN*

ÖZET

İnsanlar arasındaki çatışmaların nedenleri arasında "güvenlik" ve "mülkiyet" kavramları bulunmaktadır. Bu çatışmaları ortadan kaldırmak üzere sözleşme ile bir araya gelen insanlar doğal haklarını "devlet"e devrederler. Literatürde totaliter bir devlet örneği olarak Thomas Hobbes'un devlet anlayışı ve liberal devlet örneği olarak John Locke'un devlet anlayışı bulunmaktadır

Yeryüzündeki en güçlü göze sahip olan devlet, güvenliğin sağlanması için olup biten her şeyden haberdar olmak istemekte ve gündelik hayatın her anını kontrol altına almak için her türlü teknolojiyi kullanmaktadır. Toplumda var olan bütün iletişimi gözetlemekte ve denetime tabi tutmaktadır. Kişilerin fiziksel, zihinsel, ekonomik ve sosyal özellikleri hakkında bilgi toplamaktadır. Günümüz şartlarında bilmek; gözetlemeyi, denetlemeyi ve sınıflandırmayı olanaklı kılmaktadır. Devlet bunları yaparken "güvenlik gerekçesi"ni ileri sürmektedir. Çünkü iktidarın sürekliliğinin sağlanması, en başta iktidarı tehdit edecek tüm unsurlardan haberdar olup müdahale etmek yani güvende olmak ile mümkündür. Bu amaçla da istediği yönde yasalar çıkarabilmektedir.

Günümüzde artık "gözetleme" güvenliği sağlamanın ötesine geçerek güç ve iktidar kavramlarına karşılık gelmektedir. Bilim ve teknoloji tamamen iktidarın bir tahakküm aracı olarak kullanılmaktadır. İktidar oluşturduğu yasalar ile gözetlemeyi meşru kılmakta, itirazlar karşısında da güvenlik gerekçesini göstermektedir

Anahtar Sözcükler: Devlet, gözetim, güvenlik, teknoloji

(Surveillance of the Law)

ABSTRACT

In the focus of conflicts between people there are the concepts of "security" and "property". People, who come together in order to eliminate these conflicts through a contract, convey their rights to the "state". In the literature, Thomas Hobbes represents the example of totalitarian state and John Locke represents the example of liberal state.

The state, "which possess the most powerful eye" wants to know everything that happens in order to provide security and uses technology to control the every moment of daily life. It monitors all communication in the society and supervises it. It collects information about physical, mental, economical and social characteristics of people. In today's conditions, knowing makes monitoring, surveillance and categorization possible. The state justifies these acts by "rationale of security", since the sustainability of the rulership depends on maintaining security by means of being aware of all elements, which could pose a threat to the state and intervening them. For this reason, it can pose laws in the desired direction.

At the present day, "surveillance" has now extended beyond providing security and become corresponding to the concept of rulership. Science and technology have now become tools of domination in the hands of government. State legalizes the surveillance by the laws it proposes and uses the rationale of security against objections.

Key Words: State, surveillance, security, technology

* Mersin Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi

Giriş

Gözetleyen'in Hukuku'nu soruşturmaya başlarken, ilk önce insanın doğasına yönelmek gerekir. İnsan "**bilmek**" ister. Kapsayıcı bir ifadeyle söylemek gerekirse, felsefenin özü olan "merak etmek" bilme arzusunu tetikler. Bu arzunun içerisine evrenin yapısı, tanrı, ben neyim, ben kimim gibi temel soruşturma konuları akla gelirken yan komşunun ne yaptığı, sanatçıların özel yaşamları, ne giydikleri, ilişkileri ve ilişkilerindeki gelişmeler de merak konusu olabilmektedir. Ama sonuçta insan en sofistike sorudan en basit sayılabilecek konular dahil olmak üzere her şeyi merak edebilmekte, öğrenmek, bilmek istemektedir. Bu nedenle ölçekleri ve sınırları farklı olmak üzere insan en başta kendini, başkalarını, doğayı, metafizik olanı çözümlmek ve haklarında daha çok bilgi edinmek üzere gözetlemektedir.

İnsan doğası aynı zamanda inanan bir yapıya sahiptir. İnsan, teoloji alanında yaptığı akıl yürütmelerinde en yetkin gözetleyici olarak Tanrı'yı görmektedir. Çünkü tüm inanç sistemleri içinde tanrının her şeyi bildiğine / her şeye gücü yettiğine ("omni science" / "omni potence") inanılır. Bu inancın temel nedeni Tanrı'nın neredeyse "gözetlenemeyen en güçlü gözetleyici" olmasından kaynaklanırken, kendisi hakkında insanlara sadece bilmeleri gerektiği kadar bilgi vermektedir. Tanrı en güçlü gözetleyicidir, çünkü insanların tüm yapıp etmelerini görmekte, kaydını tutmakta ve öte dünya inancı gereği kişiyi cennet ile ödüllendirmekte ya da cehennem ile cezalandırmaktadır. İnsan düşünce ve davranışlarında çevresindeki tüm insanları bir şekilde aldatabileceğini, kimi davranışının gözetim dışı kaldığını düşünebilirken Tanrı'nın gözetiminden kaçamayacağına inanmaktadır. Ama diğer kişilerle ilişkisinde gözetim dışı olabileceğini kestirebilmektedir. Farklı dünya görüşleri, çeşitli felsefi yaklaşımlar teolojik bağlamın dışında kalsalar da etik ya da vicdan çerçevesinde kendi kendilerini ya da başkalarını gözetim altında tutmaktadırlar.

İnsan doğası soruşturmasında bilen ve inanan insanın toplumsal olup olmadığı sorusu siyaset felsefesi çerçevesinde tartışılmalı bir sorudur. Genel eğilim olarak, insanın ihtiyaçlarını tek başına karşılayamamasından hareketle toplumsal olduğu, yani siyasal bir yapıya sahip olduğu kabul edilir. Toplumsal yapı insanların birbirlerini gözetledikleri, isteklerin çatıştığı alanı da ortaya çıkarmaktadır. En temel problem siyaset felsefesinin de özünü oluşturan "**güvenlik**" ve "**mülkiyet**" kavramları odağındaki çatışmalardır. İnsan da her canlı gibi en başta hayatta kalmak yani can güvenliğini sağlamak sonrasında da mülklerini elinde tutmak istemekte, dahası bunları arttırmak istemektedir. İnsanın bu yönü bitmek tükenmek bilmeyen bir çatışma alanının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Böylesi bir ortam ise Tanrı'dan sonra en güçlü gözetleyicinin doğmasına neden olur. Bu "**devlet**"in kendisidir. İnsanlar can ve mal güvenliklerini sağlamada kendi gözetimlerinin yetersiz kaldığını fark ederek, sahip oldukları "gözetme/ gözetleme" haklarını bir sözleşme ile "yeryüzündeki en güçlü gözetleyici'ye devrederler.

Hobbes ve Locke'da Devlet - Güvenlik İlişkisi

Thomas Hobbes'un *Leviathan* (1651) adlı eseriyle bağdaştırılan ve kitabın başındaki resimde görünen imge devletin gücü hakkında fikir edinmemizi sağlamaktadır. Resmin üst kısmındaki "*non est potestas super terram quae comparetur ei*"- (yeryüzünde onun kudretiyle kıyaslanacak hiçbir şey yoktur) ifadesi monarkın/ *egemenin* gözetim gücünü en iyi şekilde ifade etmektedir. Egemen bir elinde kılıcı diğer elinde asasıyla tüm denetimi sağlamakta, can ve mal güvenliğini gözetmektedir. Her şey onun gözlerinin denetimindedir. Hobbes'un egemeni bu denli güçlü tasvir etmesinin nedenlerini onun doğal durum tasvirindeki insanın özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Kısaca izah etmek gerekirse;

Hobbes'a göre siyaset biliminin amacı, siyasal olayların ardındaki neden- sonuç ilişkilerini ortaya koyarak barışı sağlamaktır. Hobbes'un doğal durum tasviri, herkesin eşit olduğu bir durumdur ve bu durum insanlar arasındaki güvensizliğin de temel nedenidir. Bütün şartları eşit olan iki kişi, elde etmeye çalışacakları fakat sadece birinin sahip olabileceği bir şey için mücadele etmek durumunda kalacaktır ki bu da birbirlerine düşman olmalarına yol açmaktadır. Esas olarak varlıklarını korumak ve bazen de sadece zevk almak olan amaçları uğruna, birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya çalışmaktadırlar. Herhangi bir kimsenin başkalarına olan güvensizliğinden kurtulma amacıyla, kendisi için tehlikeli olabilecek başka bir kuvvet kalmadığına görünceye kadar, her türlü hile ve zor kullanımıyla olabildiğince çok insanı hâkimiyeti altına almaktan başka akılcı bir yol bulamamaktadır.¹ Bu ise sürekli savaş halinden başka bir anlama gelmemektedir. Güvensizlik, bir insanın kendi varlığını korumak amacıyla diğer insanlar üzerinde egemenliğini arttırmak istemesi ile savaşın yolunu açmaktadır.

İnsanın doğal durumunda, kendisinin sürekli bir savaş içinde olmasına yol açan kavgaların insanın ne gibi özelliklerinden kaynakladığı soruşturmasında Hobbes, üç temel kavga nedeni ileri sürmektedir: Birincisi, *rekabet*; ikincisi, *güvensizlik* ve üçüncüsü de *şan ve şeref*. Rekabet insanları kazanç için, güvensizlik güvenlik için, şöhret ise için mücadele etmeye itmektedir. Birincisi ile başka insanların kişilikleri, karlıları, çocukları ve hayvanları üzerinde egemen olmak amacıyla şiddet kullanarak kavga eder. İkincisi ile de, kavga yoluyla güvenliğini sağlar. Çünkü bir insan diğerleri üzerinde iktidar kurmadıkça, onları hükmü altına almadıkça, kendini güvende hissedemez. Üçüncüsü ile de kişiliklerine yönelik olarak doğrudan doğruya başkalarından gelebilecek aşağılama ve küçümsemelere karşı kavga eder. Güçlü olanın adalet anlayışının geçerli olduğu bu durum aynı zamanda, Hobbes'un savaş halinin iki temel erdemi saydığı şiddet ve hile ile sağlanan bir adalet olmaktadır. Bu, bütünüyle bir özgürlük durumudur. Herkesin herkesle savaş halinde olduğu doğal durum mülkiyetin, egemenliğin ve herkesin eline geçirebildiği şeyleri elinde tutabildiği sürece sahip olmasından başka bir şey değildir.²

¹ Hobbes, Thomas. *Leviathan*, çev: Semih Lim, Yapı Kredi Yay, 2008: s. 93

² Hobbes, a.g.e., s. 95-96

Leviathan (devlet) tam bu aşamada vücuda gelmekte daha doğrusu Hobbes, devletin ortaya çıkmasının tüm yeter sebeplerini bize göstermektedir.

Hobbes için güvenliğin teminatı olan devlet ile ilgili olarak, “İnsanları yabancıların istilasından koruyacak, birbirlerine haksızlık etmelerini önleyecek³ ve böylece onların güvenliğini sağlayacak bu ortak iktidarı kurmanın tek yolu, onların tüm iktidarını ve gücünü tek başına bir insana ya da tek bir meclise vermeleridir. Onların iradelerini tek bir iradeye indirgeyebilecek olan budur”⁴ ifadesini kullanmaktadır, Hobbes’un güvenlik anlayışı mutlak egemenliğin arkasında itici bir güç olarak gözükmektedir. Devlet doğal durumda insanın sahip olduğu varsayılan özgürlüğünden türemiştir. Uygarlık öncesi savaş koşulları düşünüldüğünde, toplumsal sözleşme ile “barış” sağlanmaktadır. Bu ise belli bir güvenlik anlayışına karşılık gelmektedir. Çünkü Hobbes, “güvenlik-özgürlük” ikiliğinde güvenliği önceleyici olarak sunmaktadır. Güvenliğin sağlanamadığı bir yerde “*ne sanattan ne bilgiden ne de zaman hesabından bahsedilebilir, hepsinden kötüsü, hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır; insanın hayatı güvenlik olmadan yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısadır.*”⁵

Hobbes için devlete itaatin tek nedeni ölüm korkusudur. Sosyal sözleşmenin ya da uzlaşmanın varlık nedeni ise güvenlik isteğidir. İnsanın hayatını koruma, bedensel varlığını sürdürme isteği onun bu amaç için diğer insanlarla anlaşmaya, mutlak eşitlik ve özgürlüğünden vazgeçmeye sevk etmektedir. Bu vazgeçme, doğal durumdan devlet olmaya geçişi zorunlu kılmaktadır.

Locke için doğal durum tam bir özgürlük halidir. Hiç kimseye bir bağımlılık olmadığı gibi üstünlük de yoktur. Herkes aynı hakka sahiptir ve eşittir. Doğal durum bir barış halidir. Herkes kendini ve diğerlerini korumakla yükümlüdür, karşılıklı yardım söz konusudur. Fakat insanlar her istediğini yapacak kadar özgür değildir. Tanrı tarafından insanlara doğal olarak verilen aklın kanununa uymak zorundadırlar. İnsanlar doğuştan eşit hak ve özgürlüklerle doğarlar, herkesin eşit şekilde can, mal ve özgürlüğünü koruma, zarar vereni cezalandırma hakkı vardır.⁶

Doğal durum bu kadar iyi olmasına rağmen yine de insanlar siyasal topluma geçerler. İnsan, doğa durumunda bu kadar özgür, kendi kişiliğinin ve mallarının mutlak efendisiyse, her insan bir diğerine eşit ise, neden bu durumu bırakıp siyasal bir iktidarın egemenliği altına girer? Buna benzer soruları Locke’da aradığımızda, yanıtın, Hobbes’ta karşılaştığımız ana sav olan “güvenlik sorunu” olduğunu görüyoruz.

Doğa durumunda insan, eşit ve özgür haklara sahip olmasına rağmen, bu hakların kullanımı oldukça belirsiz ve sürekli olarak

³ Aristoteles’te güvenliğin sağlanması görevini üstlenmiş yönetici için “halkının karşısına yabancı bir saldırı tehlikesi koymalı ve gerekirse, onları uyanık tutmak için tehlikeler icat etmelidir” demektedir (Aristoteles 158: 1990)

⁴ Hobbes, a.g.e., s. 130

⁵ Hobbes, a.g.e., s. 95

⁶ Locke, John. *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme*, çev. F. Bakırcı, Ankara: Babil Yay: 2004:5-7

başkalarının müdahalesine açıktır. Her kişi diğeri kadar kral olduğundan, her insan diğeri eşiti olduğundan ve insanların büyük bir kısmı, insaf ve adaletin kuvvetli gözetleyicisi olmadığından, bu durumda, insanın sahip olduğu mülkiyetin kullanımı oldukça güvenliksiz ve korumasızdır. Bu gerçek, özgür olmasına rağmen insanı, korkular ve sürekli tehlikelerle dolu olan bu durumu terk etmeyi istemeye zorlar. Mülkiyet adı altında toplanan insanların özgürlüklerinin ve mallarının karşılıklı korunması ihtiyacı, insanların toplum düzenini kurma ya da kurulmuş bir toplum düzenine geçmelerinin başlıca nedenidir.⁷ Anlaşıldığı gibi insanların toplum düzenine geçmelerinin sebebi olarak, doğal durumda sahip olunan özgürlükler ve bu özgürlüklerin daha iyi kullanımını güvence altına alınma isteğidir.

Locke'a göre insanların kendilerini bir hükümet altına sokmak istemelerinin asıl ve ana amacı mülkiyetlerinin korunmasıdır. Doğa durumunda mülkiyetin korunması konusunda üç temel sorun bulunmaktadır. Bunların ilkinde göre, insanlar arasında baş gösteren uzlaşmazlıkların giderilmesinde, ortak bir onayla kabul edilmiş ve izin verilmiş yerleşik, kurulu, bilinen bir yasa eksikliği vardır. Doğa yasası ussal olan insanlar için açık ve anlaşılır olmasına rağmen, insanlar kendi çıkarları söz konusu olduğunda, yasaların bağlayıcılığını göz ardı edebilmektedirler. İkincisi ise, uzlaşmazlıklar konusunda karar verme yetkisiyle donatılmış tarafsız bir yargıcın eksikliğidir. Bu durumda; doğa durumunda her insan hem yargıç hem de doğa yasasının uygulayıcısı olmaktadır. İnsanların kendilerinin taraf olduğu herhangi bir durumda, hırslarının, intikamlarının aşırılığı ile karşılaşılır. Üçüncü olarak, doğa durumunda haklı olunan bir durumda, yaptırımı destekleme, arkasında durma ve yaptırımı doğru bir biçimde uygulama gücünün eksikliği söz konusudur.⁸

Locke, sözleşme ile oluşan hükümeti doğa durumunun bu üç güvensiz ve huzursuz kusuruna karşı toplumu güvenceye almakla yükümlü tutar. Hükümet yasa yapmalı ve toplumu yasalarla yönetmelidir. Uzlaşmazlık durumlarında hükümetle bu yasaları kullanacak tarafsız ve bağımsız yargıçlar yer almalıdır. Bütün bunlar halkın kamusal iyiliğinden, barış ve güvenliğinden başka bir amaca yönelik olmamalıdır.⁹

İnsanlar kendilerinin ve kendilerine ait olan şeylerin korunması ve güvence altına alınması için birbirleriyle sözleşme yaparak toplumu ve sivil siyasi yönetimi oluşturmaktadırlar. Sözleşme ile oluşan yönetim meşrudur çünkü, insanların doğa durumunda sahip oldukları, özgürlüğün de bir parçası olan kendi kanununu yapma hakkını bireyler kendi rızalarıyla bu yönetime devrederler. Öyleyse, devletin varlık nedeni, bireyi ve bireye ait olan şeyleri korumaktır. Bunun anlamı, devletin, bireyi başkalarının zor kullanımına maruz kalmayacak bir şekilde yaşayabilmesinin şartlarını tesis etme ve sağlama alma görevleriyle yükümlü olduğudur.¹⁰

⁷ Locke, a.g.e., s.104

⁸ Locke, a.g.e.,s. 104

⁹ Locke, a.g.e.,s. 107

¹⁰ Locke,John. *Hoşgörü Üzerine bir Mektup*, çev: M.Yürüşen, Liberte Yay, Ankara:1998: s.4

Locke'a göre insanlar hayatlarını, özgürlüklerini karşılıklı korumak için sözleşme yaparak uygar topluma geçişi Tanrı'ya borçlu olmakla beraber siyasal iktidar gücünü ve kaynağını Tanrı'dan almamakta, siyasal toplum ve iktidarın oluşumu, toplumu oluşturan bireylerin istek ve iradelerine dayanmaktadır.

Locke için kanun, özgür bir varlığın hareketlerini sınırlamak için yapılmamaktadır. Kanun olmadan da mutlu olunsaydı, kanun faydasız olur, kendi kendini ortadan kaldırırdı. Kanunun amacı özgürlüğü kısıtlamak ya da ortadan kaldırmak değil, onu korumak veya genişletmektir. Yani insanın kanunlar koymaya elverişli bir varlık olması, özgürlükten vazgeçen bir varlık olması demek değildir. Çünkü özgürlük başkalarının şiddet ve baskısından kurtulmak demektir. Kanun olmayınca da bu imkânsızdır.¹¹

John Locke toplumsal sözleşme kuramının temsilcisi olarak otorite karşısında özgürlük ve eşitlik düşüncelerini savunmaktadır. Hobbes da sözleşme kuramını savunmaktadır. Ancak Hobbes doğal haklardan, sözleşmeden hareket etmesine rağmen, hukuku; yönetimin, monarkın iradesine indirgemektedir.

İktidar ve Gözetim Teknolojisi

İnsanlık tarihi gözetimin tarihidir. İnsanların birbirleriyle ilişkisi karşılıklı olarak gözetim olgusuna dayanmaktadır. Uygarlık tarihinin gelişimi gözetime dayanmaktadır. İnsanlar çevrelerinde olup bitenlerden haberdar olmak, kontrol etmek ve yönlendirmek amacıyla gözetlemektedir. Antik köleci toplumlarda olduğu gibi askerlik hizmeti, vergi, toprağa yerleşim gibi amaçlarla nüfus sayımı yapılması önemli bir gözetim mekanizması sayılmaktadır. Göçebe topluluklarda dahi evlilik kayıtları, hayvan sayısı, hangi mevsimde sürülerin nereden nereye göç edeceği, nerede konaklanacağı hep gözetim altına alınmak istenmiştir. Gözetimin temelinde egemen olanın ya da egemenliğini sürdürmek isteyen iktidarın bilme arzusu yatmaktadır. Egemenliğin tesisi ve devamı bilgi, dolayısıyla gözetim teknikleri üzerinden hayat bulmaktadır.

Bugün bildiğimiz şekliyle, yani toplumsal yaşamda yaygın ve kurumsallaşmış haliyle gözetim 19. yüzyıla kadar görülmemektedir. Elektronik gözetim ise çok daha gençtir. Kapitalizmin geniş ölçekli sistematik gözetimi sanayi kentleri, fabrikalar, ulus devletler ve onların bir parçası olarak askeri örgütlenmeler olarak kendini göstermektedir. Kapitalist toplumlarda insanlar daha fazla gözetlenmekte, faaliyetleri daha fazla belgelenip, tasnif ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

II. Dünya Savaşının hemen sonrasında başlayıp günümüze kadar olan süreçte genel olarak teknolojiye özellikle de iletişim alanında önemli gelişmeler sağlandığı görülmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak "enformasyon çağı", "bilgi çağı", "bilgi toplumu", "global köy" gibi ifadeler sıklıkla telaffuz edilir hale gelmiştir. Teknolojik iletişim sayesinde bilgi birikiminin arttığı, bilgi akışının hızlandığı ileri sürülerek bilgi toplumundan

¹¹Akarsu, Bedia. *John Locke'un Devlet Felsefesi*, İstanbul: İstanbul Matbaası: 1961: s.77

bahsediliyorsa tüm bu adlandırmalar yetersiz kalmaktadır. Bilginin akışı gözetim altındadır. Günümüzde bilgi akışı bilişim teknolojileri tarafından denetlenmektedir. Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişim sonucu gözetim, bilgisayar şebekeleri (network) üzerinden yapılmaktadır. Bilgisayarlar, çok kolay ve hızlı bir şekilde çok büyük miktarlarda bilgiye erişimi sağlamakla kalmayıp, bilgileri düzenleme, dosyalama, fişleme gibi olanaklar sağlamaktadır.

Gözetim teknolojisini gözler önüne serecek bir örnekten yola çıkıldığında, gözetlemenin vardığı boyut her yönüyle kendini açığa çıkarmaktadır.

Brüksel şehir meydanında bir çadır kurulmuştur ve yoldan geçenlere ücretsiz olarak fallarına baktırabilecekleri söylenmektedir. İstekli kişi içeriye girmekte ve kişilerin avuç içlerine bakılarak onlar hakkında bilgiler söylenmektedir. Kişiler her duyduklarının tamamen doğru olduğunu duydukça şaşkınlık içinde kalmaktadırlar, Onların banka borçları, kredi başvuruları (kabul ya da ret nedenleriyle birlikte olmak üzere), genel kimlik bilgileri (evli ya da bekâr olduğu, doğum yılı, yeri vs.), hastane kayıtları (geçirmiş oldukları ameliyatlar, kullandığı ilaçlar vs.), aşk hayatları (kiminle olduğu ya da ayrılmışsa neden ve kimden ayrıldığı vs.), seyahat ettiği ülkeler, kredi kartları genel durumu, telefon numaraları, nerede çalıştığı, eğitim durumu gibi kişinin genel ve özel bilgileri saniyeler içerisinde karşısındakine söylenebilmektedir. Her ne kadar çok başarılı bir falcılık örneği gibi görünse de işin aslı çadırı ikiye bölen paravan açıldığında görülen manzaradır. Paravanın ardında 4-5 masa başında Hacker ve önlerinde en gelişmiş bilgisayarlar bulunmaktadır. Falına baktırmak amacıyla içeri giren kişinin en başta gizli kamera ile resmi çekilmekte ve tüm sosyal (facebook vs.) ve resmi internet ortamında taranmaktadır. Saniyeler içerisinde en başta kişinin kendisinin kendi iradesiyle yayımladığı bilgilere ulaşılmakta, sonrasında ise internet ortamında ulaşılabilen her türlü bilgisine kısa sürede ulaşmakta ve fala bakan kişiye kulaklıkla iletilmektedir. Kişinin duydukları karşısında şaşkınlık içerisinde kalmasının tüm düzeneği bundan ibarettir. Denebilir ki falına baktıran kişi şaşkınlık içinde olmasına rağmen kişisel bilgilerinin çoğunu kendi iradesiyle paylaşmış durumdadır. Mahremiyet hakkını kendi rızasıyla katletmektedir.

Bu örnekten yola çıkıldığında, iktidarın (devletin) en başta kendinin ve tüm egemen olduğu alanın yanı sıra egemenlik tesis etmek istediği tüm bölgelerde temel görevi saydığı “genel güvenliği sağlama” arzusuyla bu sistemin gelişmiş halini kullandığı görülmektedir. Devlet, ileri teknoloji ile tüm şehirleri hatta ülkeyi mobese kameralarıyla, gökyüzünden insansız hava araçlarıyla (İHA), uzaydan uydularla gözleyerek bilgi toplamakta, bilgileri değerlendirmekte ve güvenliğini tehdit edecek “şüpheli” durumlara müdahale edebilmektedir. Devletin çıkarı bütün yurttaşların faaliyetlerini görmek, duymak, bilmek istemektedir. Çünkü iktidarın sürekliliğinin sağlanması en başta iktidarı tehdit edecek tüm unsurlardan haberdar olup müdahale etmesi yani güvende olması ile mümkündür.

İktidar, güvenliğini sağlamak olup biten her şeyden haberdar olmak ister. Her şey ve herkes hakkında en çok bilgiye sahip olmak durumundadır. Bilgisel anlamda, bilinmemesi gereken bilgileri gizlemekte bunu da; “devlet

sırrı”, “güvenlik gerekçesi” “ulusal güvenlik” veya “devlet akli” kavramlarıyla yapmaktadır. Platon devlet yönetiminde bulunanlara yalan söyleme hakkı tanımaktadır. Yöneticiler, yönetilen aşağıdaki kesime yalan söyleyebileceklerdir. Onları daha kolay yönetebilmek için yalan gerekiyorsa, yalan söylemek kötü değildir.

“...Yalan söyleyebilecek olanlarsa, devletin yöneticileridir. Bu da devletin çıkarı için düşmanları ya da yurttaşları aldatmak amacıyla olur. Başka kimse yalan söyleyemez. Yöneticilere yalan söyleyen her hangi bir yurttaş (...) büyük suç işlemiş olur”¹²

“Yöneticilerimiz, yönetilenlerin yararına olarak büyük ölçüde yalana başvurmak, insanları aldatmak zorunda kalabilirler. Bu türlü davranışları da bir çeşit ilaç gibi yararlı olabilir.”¹³

Machiavelli ise, devletin karar mekanizmasını genel ahlak öğretilerinden bağımsız tutmaktadır: “devlet doğru olduğunu düşündüğü “her türlü hakikate aykırı, iyiliğe aykırı, dine aykırı eylemde bulunabilir. Yeter ki bu eylemler kamu yararı için gerekli olsun”.¹⁴ Ama bu aynı zamanda devletin “kamu yararı”, “halkın iyiliği”, ya da “devletin korunması” söz konusu olduğunda yasal sınırların dışında hareket edebileceği anlamına gelmektedir.

Çünkü devletin güvenliği her şeyin üstündedir. Bu ise bilgi ile mümkün gözükmektedir. İktidarın hükmetme gücü en başta bilgi gücü ile orantılıdır. Ama bilgiye sahip olmak ve bilginin değerlendirilmesi “devlet akli” süzgecinden geçirilmesini gerektirmektedir. Bilgi ve iktidar ilişkisi ele alınırken iki noktada sınırlama getirilmesi gerekmiştir. Şöyle ki, sınırlamalardan ilki, “bilgilendirme” (enformation) ve “bilgi”yi (knowledge) birbirinden ayırmak, ikincisi ise bilgi- iktidar ilişkisinin pek çok disiplin üzerinden ifade etmek mümkünken genellikle tarihsel bir çizgiyi takip etmektedir. Oysa bilgi ve haber ya da başka bir deyişle şeyin “nasıl”ını bilmek”, “ne”yi bilmekten” ayrılabilir. Bilgilendirme (enformation) özgül ve pratik olanı anlatmak, bilgi ise işlenmiş ya da düşünce ile sistemleştirilmiş olanı tanımlamak için kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle, haber (enformation) “çiğ”, bilgi ise “pişmiş” veriler olarak kabul edilmektedir.¹⁵

Bodin, insanların genel bilgilerinin toplanması amacıyla nüfus sayımının ne kadar gerekli ve işlevsel olduğuna dikkat çekmektedir. Bodin özellikle nüfus sayımının insanların sahip olduğu şahsi malların vergilendirilmesi anlamına geldiğini vurgularken, nüfus sayımının avantajlarını da şöyle sıralamaktadır: “Tek tek bireylerin mevkilerini, mesleklerini ve kazançlarını nasıl elde ettikleri öğrenilebilir. Bu, devleti yağmalayan asalaklardan kurtulmaya, iyi yurttaşların arasında koyunların içindeki kurtlar gibi yaşayan aylakları ve serserileri, her türlü hırsız ve külhanbeyini kovmaya olanak sağlar. Her nerede iseler, izleri sürülüp

¹² Platon, *Devlet*, çev: Sabahatin Eyüboğlu-M.Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi ,Ankara: 1988, s. 389 c

¹³ Platon, a.g.e.,s. 389 b

¹⁴ Machiavelli, Niccolo. *Hükümdar*, çev: Necdet Adabağ, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, İstanbul: 2013, s. 68

¹⁵ Burke, Peter. *Bilginin Toplumsal Tarihi*, çev: Mete Tunçay İstanbul: 2001, s. 12

suçüstü yakalanmalıdırlar. Bu ayaktakımından kurtulmanın tek yolu onları denetim altında tutmaktır.”¹⁶

Gelinen bu noktada iktidar gündelik yaşamı tamamen kontrol altına almak istemektedir. Bu amaçla enformasyon teknolojileri vasıtasıyla, kişisel tüm bilgiler gelişmiş bilgisayarlarla veri tabanları halinde saklanmakta; gözetleme, izleme, takip etme, sınıflandırma ve kontrol etme sağlanmaktadır. Kısacası “büyük birader” işini yapmaktadır. Ünlü Çin düşünürü ve komutanı Sun-Tzu da, savaş sanatına dair düşünceleri ifade ederken zafer elde için etmek enformasyonun önemine vurgu yapmaktadır: *Düşmanın durumundan habersiz kalmak akıldışıdır. Bilgiyi elde etmenin tek yolu istihbarat örgütü kuracak casusları kullanmaktır. Savaş için istihbarat örgütü kurmayan bir kişi, insanların lideri değildir. Casusları olmayan bir ordu, gözü kulağı olmayan bir adam gibidir*¹⁷

Gözetimin yayılışını teknolojik bir olgu ya da “toplumsal kontrol” ve “Büyük Birader”e işaret eden bir şey olarak yorumlamak kolaydır. Ancak bu yaklaşım, bütün vurguyu araçlar ve zorbalara üzerine yoğunlaştırmakta gözetime hayat veren ruhu yani gözetimi geliştiren ideolojileri ve gözetime yol açan olayları atlamaktadır. Gözetime itaat eden, onu yenemeyeceğini anlayıp oyunu kurallarına göre oynamaya karar veren sıradan insanları görmezden gelmektedir.¹⁸

Gözetim kavramı ile ilgili olarak Jeremy Bentham’ın Panoptikon’u literatürde önemli bir yere sahiptir.

Panoptikon işleyiş mantığı olarak, hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmayan denetimcinin gözü ile hücredekilerin merkez kuleyi “görmeden görmeye çalışan” bakışları üzerine temellenmektedir. Burada söz konusu olan, tek bir bakışla “her şeyi” sürekli olarak görmeye imkan veren siyasal bir teknolojidir. Aydınlatma sistemi incelikle ayarlanmış ve merkezi kuledeki ahşap perdelerle denetimci tümüyle görünmez kılınmıştır. Artık saklanacak en küçük bir yer veya özel alan kalmamıştır. İzlenip izlenmediklerini bilmeyen, ancak merkez kuleden kendilerini gözetlemek için sürekli olarak bir görevli bulunduğu farkında olan hücredekiler için tek ussal seçenek, her zaman için itaat etmektir. Panoptikon görmek- görülmeğin çiftini ayırmaya yarayan bir makinedir: Çevre halka tamamen görülmekte, ama görmek asla mümkün olmamaktadır. Merkezi kuleden görünmeden her şeyi görmek mümkün olmaktadır.¹⁹ Bu mekanizmanın incelikli mantığını en baştan fark etmiş olan Bentham, kökü eski Yunan’a dayanan ve “göz önündeki yer” anlamına gelen Panoptikon kelimesini türetmiştir.

Panoptikon, mahkumları cezalandırmaya, ama aynı zamanda hastaları tedavi etmeye, öğrencileri eğitmeye, delileri muhafaza etmeye,

¹⁶ Bodin, Jean. *Six Books of the Commonwealth*, çev: M.J. Tooley, Oxford Basil Blackwell: 1967, s. 181-5

¹⁷ Sun Tzu. *Art of War* ed, Samuel B. Griffith, Oxford Press: 1996, s. 113-121

¹⁸Bauman, Zygmunt- Lyon. David, *Akışkan Gözetim*, çev: Elçin Yılmaz, Ayrıntı Yay, İstanbul: 2013, s. 17

¹⁹ Jeremy Bentham, *Panoptikon, Works yay, Bowring, C.IV. s. 60-64 1790*, Bentham’dan aktaran Foucault Michel. *Hapishanenin Doğuşu*, çev: M. Ali Kılıçbay, İmge Yay Ankara 1992, s.253

işçileri gözlemeye, dilenci ve aylakları çalıştırmaya yaramaktadır. Böylece bir yanda toplumsal güçler daha da kuvvetlenirken, diğer yandan da üretim artacak, ekonomi gelişecek, eğitim yaygınlaşacak ve kamusal ahlakın seviyesi yükselmektedir. Mahkûmların toplu kaçış girişimi, yeni suç işleme tasarıları, delilerin karşılıklı şiddet kullanımı; çocuklarında kopya çekme, gürültü, gevezelik; panotikon'a kapatılanlar işçi ise de, onların da kavga, işi geciktirme, dalgınlıkla kazalara yol açma riskleri ortadan kaldırılmaktadır.²⁰

Foucault'ya göre devlet, bireylerin mekansal ve toplumsal düzeni etrafında ortaya çıkmakta bunun sonucunda da bu düzen içinde herkesi gözetime tabi tutmaktadır. Böylece, panoptikon türdeş iktidar etkileri imal eden ideal bir devlet mekanizması olmaktadır.²¹

İktidar analizi Foucault'nun liberal düşünceler ve bunların merkezileşmiş devlet iktidarı ile meşguliyetini sorgulamasına neden olmaktadır. Gerçekten de, Foucault, merkezileşmiş devlet iktidarını, liberalizmin azaltmaya çalıştığı tahakkümün ta kendisi olarak destekleyen bir araç olarak görmektedir. Foucault'nun evreninde; disipline dair iktidar, toplumsal hayatın neredeyse her unsuruna yayılmıştır. Dolayısıyla hukukun, üstünlüğüne dair özel bir iddiası yoktur. Düzenleyici hükümet, toplumsal düzenin muhafazasına karşı çeşitli tehditlerin kontrolüne yönelik olarak politikayı yönlendirmektedir. Böylece, hukuk "toplumu disiplin altına alan" bir işleyişe dönüşmektedir.

Yasalarla Gözetim

232

Devletin güvenliği sağlamaya çalışırken ister istemez yurttaşların özgürlüklerini sürekli kısıtlamak zorunda kaldığı iddia edilmektedir. Toplumsal yaşamda daima özgürlük ile güvenlik arasında bir denge oluşturulması gerektiği öne sürülmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, özgürlüklerin yaşanması ancak *güvenlik* ile mümkün olabileceği kanısı ön plana çıkarılmaktadır. Bunu yapan ise genelde devletler/ hükümetlerdir. Devletler yeni güvenlik tedbirleri alınması (gerekliliği) yönünde yasalar oluştururken özgürlük için güvenliğin gerekliiği argümanını kullanmaktadırlar. Temel gerekçe olarak ise özgürlükleri tehdit eden bir "terör"ün varlığı ileri sürülmekte ya da yaşanmış büyük terör olayları (11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü'ne yapılan saldırı gibi) ardından "anti terörizm yasaları" vs benzer yasalar meşrulaştırılmaktadır.

Terörle mücadeleye ilişkin ilk önlemleri Amerika Birleşik Devletlerinin aldığı görülmektedir. Burada ilginç olan 11 Eylül saldırı öncesi özgürlükleri yok eden unsurlar taşıdığı için reddedilen "Terörle Mücadele yasası"nın (Anti-terrorism Act) saldırının hemen sonrasında Temsilciler Meclisi ve Senato'da temsilcileri tarafından hızla kabul edilmesidir. Kısaltılmış adı "Vatanseverlik Yasası" (Patriot Act) olan (*Provide Appropriate Tools Reuired to Intercept and Obstruct Terrorism*) Terörizmi Durdurmak ve Önlemek için Uygun Araçların Tedarik Edilmesi Yasası ile polise ve

²⁰ Bentham'dan aktaran Foucault, , a.g.e., s. 252

²¹ Foucault , Michel. *Özne ve İktidar*, çev: Işık Ergüden-Ferda keskin, Ayrıntı Yay. İstanbul 2000, s. 239

istihbarat birimlerine terörist gruplarla bağlantı içinde olduğundan şüphelenilen yabancıları süresiz tutuklayabilme ve alıkoyma yetkisini tanımaktadır.²²

Vatansızlık Yasası'nın A.B.D vatandaşı olan ve olmayan ayrımında ikili bir hukuk sistemi olduğu görülmektedir. Yasa kendi vatandaşlarını koruma altına alırken yabancılar için hukuk askıya alınmakta, ABD vatandaşları için daraltılmış bir hukuk oluşturulurken yabancılar için sorgusuz sualsiz saf bir şiddeti içermektedir. Hukukta bir ilke olarak kabul edilen, keyfi ve haksız tutuklamayı önlemek ve yurttaşların güvenliğini sağlamak için oluşturulan Anglosakson yasası da (Habeas Corpus) askıya alınmaktadır.

Benzer şekilde, 1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması ile Avrupa Birliği üyeleri terörle mücadele için bu anlaşmanın 29. maddesiyle, (Avrupa Birliği üyeleri terörle mücadele için 1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşmasının 29. maddesiyle,) "Birliğin amacı üye devletler arasında cezai konularda polisiye ve adli işbirliği alanlarında ortak eylem geliştirmek (...) vatandaşlara bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı içinde yüksek seviyeli güvenlik sağlama" kararı alırlar.

20 Aralık 2002'de Europol ile ABD arasında yapılan bir işbirliği anlaşması ise, kişisel nitelikteki bilgi değiş tokuşunu kolaylaştırmaktadır. Bu bilgiler, terör örgütüne üye olmasından ya da herhangi bir organize suçta katılmış olmasından *şüphelenilen* kişilerin "fiziksel, fizyolojik, zihinsel, ekonomik ve sosyal özellikleri" hakkındadır. Dahası bu anlaşma ile "ırk, siyasal görüş, dini ya da diğer inançların yanı sıra cinsel yaşamların" bilgisinin aktarımını içermektedir.²³

Suç önlemek çerçevesinde yasa olarak karşımıza çıkan elektronik önlem örneklerini çoğaltmak mümkündür. 11 Eylül sonrası güvenlik önlemlerini uçak yolcuları üzerine yoğunlaştıran ABD, Computer Assisted Passenger Prescreening System II (Bilgisayar Destekli Yolcu Öngörüntüleme Sistemi II) adlı yeni bir güvenlik sistemini 2004 yılından bu yana kullanmaktadır.²⁴ ABD, göçmen polisini uçakların iniş noktalarından kalkış noktalarına taşımaktadır. Ne var ki bu göçmenlerin potansiyel varış yeri olan varlıklı ülke hükümetlerinin "tehdidi başından engellemek" şüphelileri kendi sınırlarından çok uzakta tespit etmek, tutuklamak ve hareketsiz hale getirmek, işgücü ihraç eden ülkelerin "suç önleme" veya "şüphelilerin hapsedilmesi ve etkisiz hale getirilmesi" göreviyle meşgul olan bir polis bölgesi olma rolünü kabul etmesi yönünde şantaj ve rüşvet yoluna gitmektedir.²⁵

Lyon tüm gelişmeleri, bir profil çıkarma mekanizması olarak görmektedir;

"Profil çıkarma teknolojilerinin belli başlı gözetim biçimlerine kimlerin tabi tutulacağını belirlemede kullanılmasını 'ban-

²² http://www.house.gov/rules/sensen_028 Erişim tarihi 10/02/2015

²³ Paye, Jean Claude, *Hukuk Devletin Sonu*, çev: Demet Lüküslü, İmge Yay. 2009, s.201

²⁴ Paye, a.g.e., s.37

²⁵ Bauman, a.g.e., s. 95

optikon' olarak adlandırılıyor. Ama bu tabir, yeni bir 'küreselleşmiş güven(siz)lik'in polis, sınır görevlileri ve havayolu şirketleri gibi uluslararası "huzursuzluk yöneticilerinin" gittikçe artan planlı faaliyetlerinden doğuşunun teorik bir analizinden kaynaklanmaktadır. Gerek ticaret gerek siyaset alanındaki uluslararası gözetim ve kontrol bürokrasileri nüfus hareketlerini izlemek ve kontrol etmek için artık gözetim sayesinde belli bir uzaklıkta çalışmaktadırlar. Bu söylemler uygulamalar, fiziki mimariler ve kurallar birlikte ele alındığında eksiksiz ve bağlı bir aygıt ya da Foucault'nun deyişiyle *dispositif* (müdahale aygıtlarını) oluşturmaktadır. Ortaya çıkan sonuç küresel bir panoptikon değil, Agamben tarafından geliştirilen '*ban*' (yasak) fikri ile Foucault'nun "optikon"unu birleştiren '*ban-optikon*'dur. Dispositif, yalnızca belli bir ulus-devletten değil, amorf ve birleşmemiş bir küresel güç demetinden dışlanan insan kategorileri yaratarak kimin hoş karşılanıp kimin karşılanmadığını göstermektedir. Sanal olarak faaliyet gösteren ban-optikon bir veri akışını, özellikle meydana gelmemiş şeylerle ilgili veri akışını yönlendirmek için ağ bağlantılı veritabanları kullanmaktadır."²⁶

Günümüzde birçok düşünür giderek gelişmekte olan teknolojinin insanlığı nasıl denetim altına alabileceği konusunda endişelerini ifade etmektedirler. Gerçekten de, bugün enformasyon toplumuyla birlikte insanlığı bekleyen en büyük tehlike, toplumsal kontrol şemsiyesi altında beliren sıkı gözetim ve denetim teknikleridir. Bu tehlikeye dikkat çeken Bell, denetim teknolojisinin üç alanda etkin olduğunu göstermektedir. Birincisi, gözetim teknolojilerin genişlemesi ve toplumsal yapının tamamını etkilemesi, ikinci olarak, kayıt tutma (fişleme) teknolojisinin yoğunluk kazanması, üçüncüsü de, stratejik bilgilere erişmede kontrolün tekeller ya da hükümetler tarafından gizlilik esasına dayandırılmasıdır. Mahremiyetlerin ihlali ve bireysel özgürlüklere duyarlılık konusundaki tartışmalar sık sık gündeme gelmektedir. "Kamuoyu tarafından samimi duygular ve kaygılar içinde tartışmaya açılmasına rağmen, bu sorun yanlış bir platform içinde tartışılmaktadır. Suç teknolojide değil, onun içine yerleşmiş olan toplumsal ve siyasi sistemlerde aranmalıdır."²⁷

Dikkati çeken en önemli nokta ise, hem özel yaşam hem de mahremiyetleri tehdit eden iktidarların/ egemenlik mekanizmalarının teknoloji sayesinde büyümeleridir. İnsanlığın önünde en büyük tehdit olarak "gözetim teknolojileri" bulunmaktadır.

Gösterilmeye çalışıldığı gibi, toplumsal yaşamın bütün alanlarında insanlar gözetim altında tutulmakta ve bu her geçen gün teknolojinin gelişmesine bağlı olarak artmaktadır. İktidarların, teknolojiyi hayat kolaylaştıran bir hizmet olarak sunmalarının nedeni ise, totaliter bir

²⁶ Bauman a.g.e., s. 66-67

²⁷ Bell D, *İletişim Teknolojisi: Gidişat Daha İyiye mi Yoksa Daha Kötüye mi?* Sosyo-Ekonomik Perspektif, ed, Uğur Dolgun, Asa Yay Kitabevi Bursa:2001, s. 309-21

yönetim anlayışından kaynaklanmaktadır. Diğer bir görüş ise, gözetim teknolojilerinin yoğunlaşması insanları bir yerden sonra isyan noktasına getireceği ve enformasyona dayalı gözetim tekniklerini sistematikleştiren, izin veren ya da göz yuman iktidarlara karşı vatandaşların güvensizlikleri ve tepkileri sonucunda devletten uzaklaşacağıdır.²⁸ Bu iki görüş yanında, iyimser bir bakış açısıyla bakıldığında, sanal dünyanın süreç içinde kendi hukuksal alt yapısını oluşturacağını, böylece bireysel özgürlükler ile mahremiyetlerin korunma altına alınabileceğini umabiliriz.

Monahan'a göre, devletin (egemenin, iktidarın, yönetenin) gözetlemeye dair yaptıklarına itiraz edilmemesinin nedeni olarak "Öteki"ne karşı duyulan korku"yu işaret etmektedir. Sıradan vatandaş her yeni korkuyla, her yeni güvensizlikle başa çıkmak için iki şeye teşvik edilmektedir. Birincisi erzak depolamak, alarm taktirmek ve sigorta yaptırmak; ikincisi ise işkence ve ev içi casusluk dahil olmak üzere en uç önlemleri bile onaylamak.²⁹ Böylesi bir düşünce Foucault'nun iktidar ve kapatılmaya dair ileri sürdüğü "halk arasında ne kadar çok suç olursa korku o kadar çok artacak, polisiye kontrol sistemi o kadar kabul görür ve hatta arzulanır olacaktır. Bu iç tehlikenin sürekli varlığı, söz konusu denetim sistemlerinin kabul edilme koşullarından biridir"³⁰ görüşüyle örtüşmektedir.

Sonuç

Bilimsel keşifler ve teknolojik gelişmeler arasındaki ilişki ekonomik hayata yön verdiği gibi düşünce ve eylem alanlarını derinden etkilemektedir. Toplumsal düzen sahip olunan "bilgi gücü" ile kontrol altına alınmaktadır. Günümüz şartlarında "bilmek", "gözetlemeyi, denetlemeyi, sınıflandırmayı" olanaklı kılmaktadır. Fakat "gözetleme" artık doğrudan doğruya "güvenlik" sağlamanın da ötesine geçerek "güç ve iktidar" kavramlarına karşılık gelmektedir. Bilim ve teknoloji, iktidar ve egemen güçlerin emrine girerek bir tahakküm aracı olarak kullanılmaktadır.

Tüm bunların hepsi insanların ya da tüm canlıların en temel gereksinimi olan "güvenlik" için yapılmaktadır. Fakat sizin bilginiz ve isteğiniz dışındaki kayıtlar için ne demeli? Devlet kendi güvenliği için mi? devlet sizin için mi? bu önlemleri almaktadır. Devlet ya da her tek kişi neden kimseye danışmadan "gözetlemeye" girişebiliyor? Devlet güvenlik gerekçesi ileri sürdüğünde neden kimse itiraz edemiyor?

Tüm bu tartışmaların sonucu güvenliğin bir gereklilik, bir ihtiyaç olduğu savı her şeyden ağır basıyor. Bu nedenle "Gözetleyenin Hukuku" meşru bir zemin bulmakta, insanlar aşırı gözetlenmeye ses çıkar(a)mamaktadır. Çünkü güvende olmak, hayatta olmaktır. Dolayısıyla,

²⁸ Dolgun, Uğur, *Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu*, Ötüken Yay, Ankara 2008, s.252

²⁹ Monahan, Torin, *Surveillance in the Time of Insecurity*, New Brunswick, Rutgers University Press 2010, s. 150

³⁰ Foucault Michel, *Özne ve İktidar*, çev: Işık Ergüden- Ferda keskin, Ayrıntı Yay İstanbul: 2000, s.154

hayatta kalmak için bazı özgürlüklerden vazgeçilebilir düşüncesi kabul ettirilmek istenmektedir. Bu ise bir dayatmadan ibarettir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia (1961) *John Locke'un Devlet Felsefesi*, İstanbul Matbaası, İstanbul
- Aristoteles (1990) *Politika*, çev: Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, Ankara
- Bauman, Zygmunt- Lyon. David (2013) *Akışkan Gözetim*, çev: Elçin Yılmaz, Ayrıntı Yay, İstanbul
- Bell, D (2001) *İletişim Teknolojisi: Gidişat Daha iyiye mi Yoksa Daha kötüye mi?* Sosyo- Ekonomik perspektif, Ed, Uğur Dolgun, Asa Kitabevi, Bursa
- Bentham, Jeremy (1790) *Panoptikon*, Works yay, Bowring.C.IV.
- Bodin, Jean (1967) *Six Books of the Commonwealth*, çev: M.J. Tooley, Oxford Basil Blackwell
- Burke, Pete (2001) *Bilginin Toplumsal Tarihi*, çev: Mete Tunçay İstanbul
- Dolgun, Uğur (2008) *Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu*, Ötügen Yay, Ankara
- Foucault, Michel (2000) *Büyük Kapatılma*, çev: Işık Ergüden-Ferda Keskin, Ayrıntı Yay, İstanbul
- Foucault, Michel (1992) *Hapishanenin Doğuşu*, çev: M.Ali Kılıçbay, İmge Yay, Ankara
- Foucault, Michel (2000) *Özne ve İktidar*, çev: Işık Ergüden-Ferda Keskin, Ayrıntı Yay, İstanbul
- Hobbes, Thomas (2008) *Leviathan*, çev: Semih Lim, Yapı Kredi Yay, İstanbul
- Locke, John (2004) *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme*, çev. F. Bakırcı, Ankara Babil Yay, Ankara
- Locke, John (1998) *Hoşgörü Üzerine Bir Mektup*, çev. M. Yürüşen, Liberte Yay, Ankara
- Machiavelli, Niccolo (2013) *Hükümdar*, çev: Necdet Adabağ, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, İstanbul
- Monahan, Torin (2010) *Surveillance in the Time of Insecurity*, New Brunswick, Rutgers University Press
- Paye, Jean Claude (2009) *Hukuk Devletin Sonu*, çev: Demet Lüküslü, İmge Yay, Ankara
- Platon (1988) *Devlet*, çev: Sabahattin Eyüboğlu- M. Ali Cimcoz Remzi Kitabevi, Ankara
- Sun Tzu (1996) *Art of War* ed, Samuel B. Griffth, Oxford Press
- İnternet ortamındaki kaynak:
http://www.house.gov/rules/sensen_028